

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Standardiserte erstatningssatser ved produksjon ut over gjeldende konsesjonsgrenser

(Korrigert utgave, 2021)

NIBIO RAPPORT | VOL. 5 | NR. 10 | 2019

Ingunn Nebell, Eva Øvren og Lars Johan Rustad
Divisjon for kart og statistikk

TITTEL/TITLE

Standardiserte erstatningssatser ved produksjon ut over gjeldende konsesjonsgrenser

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Ingunn Nebell, Eva Øvren og Lars Johan Rustad

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
02.06.2021	5/10/2019	Åpen	11295	18/01180
ISBN:		ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:
978-82-17-02259-6		2464-1162	25	

OPPDRAUGSGIVER/EMPLOYER:

Landbruksdirektoratet

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

STIKKORD/KEYWORDS:

Konsesjonsgrense, kalkyler, standardisert erstatning

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Landbruksøkonomi

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Rapporten inneholder oppdaterte beregninger (høsten 2018) av- og forslag til standardiserte erstatningssatser som kan nyttes overfor produsenter som har større husdyrproduksjon enn konsesjonsregelverket tillater. Beregningene søker å gi et bilde av normalisert fortjeneste per dyr. I denne korrigererte utgaven er en inkonsistens i beregningene av faste kostnader for eggproduksjonen rettet opp (august 2020) og faste kostnader for smågrisproduksjonen (2. juni 2021). Datagrunnlaget for beregningene er det samme som høsten 2018.

LAND/COUNTRY:	Norge
FYLKE/COUNTY:	Oslo
KOMMUNE/MUNICIPALITY:	Oslo
STED/LOKALITET:	Oslo

GODKJENT /APPROVED

Hildegunn Norheim

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Ingunn Nebell

NAVN/NAME

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Innhold

1	Innledning	4
1.1	Kort beskrivelse av noen sentrale kilder fra NIBIO	5
2	De enkelte produksjoner	7
2.1	Slaktekylling	7
2.2	Kalkun	8
2.3	Egg	9
2.4	Slaktegris	11
2.5	Smågrisproduksjon	13
2.6	Produksjon i purkeringer	14
3	Konklusjon	17
4	Forslag til beregning av satser for driftsfellesskap	18
4.1	Metode og utvalg	18
4.2	Faste kostnader i kyllingproduksjonen	18
4.3	Faste kostnader i eggproduksjonen	19
4.4	Faste kostnader i kalkunproduksjonen	20
4.5	Faste kostnader i slaktegrisproduksjon	20
4.6	Faste kostnader for smågrisproduksjon	21
4.7	Faste kostnader ved produksjon i purkering	23
4.8	Alternative prinsipper for å fastsette satser for driftsfellesskap	23
5	Begrunnelse og oppsummering av satser for store overproduksjonssaker og driftsfellesskap	24
5.1	Hvorfor to sett av satser?	24
5.2	Stordriftsfordeler	24
5.3	Anbefaling	24
5.4	Konklusjon	25

1 Innledning

Landbruksdirektoratet har bedt NIBIO om å utarbeide framlegg til reviderte erstatningssatser som skal nyttes overfor produsenter som har større husdyrproduksjon enn konsesjonsregelverket tillater. Ved beregningen av størrelsen på erstatningen skal en ifølge lov om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen (LOV 2004-01-16 nr. 05) ta utgangspunkt i den fortjeneste produsenten har hatt av den ulovlige produksjonen. Erstatningssatsen bør være såpass høy at ulovlig produksjon ikke lønner seg (jf. rundskriv 2017-16 fra Landbruksdirektoratet).

I det etterfølgende forklares noen sentrale faguttrykk:

Produksjonsinntekt – Variable kostnader = Dekningsbidrag

Dekningsbidrag – Faste kostnader = Driftsoverskudd

Produksjonsinntekt er verdien per produksjonsenhet av det som er produsert i en bestemt produksjon. Variable kostnader endrer seg i takt med produksjonsomfanget. Kraftfôr er en typisk variabel kostnad. Fordobler en dyretallet, vil også kraftfôrforbruket fordobles (forutsatt samme fôrplan). Dekningsbidrag er produksjonsinntekt fratrukket variable kostnader. Dekningsbidraget viser hva som er igjen til dekning av faste kostnader, til vederlag for familiens arbeidsinnsats og til renter for all innsatt kapital. Faste kostnader endrer seg ikke (eller lite) med omfanget av produksjonen (innen visse grenser). Typiske faste kostnader er avskrivning og vedlikehold på driftsbygninger. Disse kostnadene blir omtrent de samme om bygningen er fullt utnyttet, eller det bare er noen få dyr der. Driftsoverskudd er dekningsbidrag minus faste kostnader. Driftsoverskuddet skal gi vederlag for eget arbeide og renter av all innsatt kapital. Dette lønnsomhetsmålet er bedre egnet enn dekningsbidrag ved sammenligning av lønnsomheten mellom forskjellige produksjoner.

Ved beregningen av marginale erstatninger vil NIBIO benytte dekningsbidragskalkyler for de aktuelle produksjoner. I mange tilfeller vil produksjonen utover konsesjonsgrensa være relativt liten i forhold til hele produksjonsomfanget. Dette gjør at overproduksjonen i liten grad påvirker de faste kostnadene. Å benytte dekningsbidrag ved lønnsomhetsvurderinger har imidlertid sine svakheter.

Når det gjelder skillet mellom faste og variable kostnader, er det vanskelig å være konsekvent. Kostnader som per definisjon er variable, men som innen visse grenser blir uendret uansett driftsform, eller som lettest kan vurderes samlet for hele drifta, blir her regnet som faste. De faste kostnadene (bl.a. arbeid) må dekkes av dekningsbidraget. En må derfor være svært forsiktig med å bruke dekningsbidraget som mål for lønnsomheten av en produksjon.

Driftsbygningene må nødvendigvis ha tilstrekkelig stor kapasitet, i og med at det er produsert mer enn det regelverket tillater. Kostnadene til driftsbygninger vil ofte kunne bli lite påvirket enten det for eksempel produseres 2100 eller 2500 slaktegriser. Det samme vil gjelde for teknisk utstyr og maskiner. For arbeidsforbruket vil det stille seg annerledes.

Ved stor produksjon ut over regelverket kan det være investert i større kapasitet og det vil være økte faste kostnader det er rimelig å ta hensyn til. Dette er nytt i årets gjennomgang.

Drives produksjon i strid med lov 16. januar 2004 nr. 4 «om regulering av svine- og fjørfeproduksjonen», skal det per dato ilegges standardisert erstatning etter følgende satser:

Slaktekylling	4 kr per dyr
Kalkun	30 kr per dyr
Verpehøns	90 kr per dyr
Slaktegris	300 kr per dyr
Avlspurke i konvensjonell drift	10 500 kr per dyr
Avlspurke i satellitt	18 500 kr per dyr
Avlspurke i nav	1 800 kr per dyr

Disse satsene blir nedenfor revurdert ut fra dagens markedssituasjon. Ved produksjon av flere dyreslag beregnes erstatningen ut fra de enkelte produksjonenes andel av den totale produksjonen.

Ved fastsetting av de gjeldende erstatningssatsene ble dekningsbidragskalkyler lagt til grunn. I det etterfølgende vil vi presentere dekningsbidragskalkyler gjeldende for 2018. Utgangspunktet er de dekningsbidragskalkylene som er laget til Handbok for driftsplanlegging 2018/2019. Kalkylene ble utarbeidet på sensommeren 2018 etter at den nye jordbruksavtalen ble vedtatt. Dekningsbidragene oppgis uten tilskudd. Det utbetales ikke produksjonstilskudd for så store besetningsstørrelser som det her er snakk om. Etter hver kalkyle viser vi en tabell med oversikt over dekningsbidragene i Handbok for driftsplanlegging og prisene på egg, kjøtt og kraftfôr de senere årene. For egg er prisene hentet fra Totalkalkylen. For svineholdet er det Norsvins dekningsbidragskalkyler som er brukt.

Over tid er det svingninger i markedet. For eksempel er det i 2018 overproduksjon av grisekjøtt og derfor relativt lave produsentpriser. Ved fastsettelse av standardiserte erstatningssatser som forventes å gjelde flere år framover, er det ikke hensiktsmessig å bruke et dekningsbidrag som ser ut til å representerer en nedgangsbølge. Det er sett på hvordan dekningsbidragene har utviklet seg i opp- og nedgangstider. Ved fastsettelse av erstatningssatsene er det vurdert hvordan markedet har utviklet seg over tid for den gjeldende produksjonen.

1.1 Kort beskrivelse av noen sentrale kilder fra NIBIO

Handboka for driftsplanlegging

NIBIO utgir Handboka som blant annet inneholder dekningsbidragskalkyler for ulike produksjoner. Formålet med handboka er å samle data som en ofte får bruk for når en arbeider med kalkyler, planlegging og økonomisk rådgivning i landbruket. Boka ajourføres årlig.

Driftsgranskinger i jordbruket

Formålet med driftsgranskningene er blant annet å vise den økonomiske utviklingen i landbruket generelt, og å vise utviklingen på gårdsbruk hvor en vesentlig del av inntekten kommer fra jord- og skogbruk. Resultatene publiseres årlig i Driftsgranskinger i jord- og skogbruk.

Granskningene gir grunnlag for økonomisk rådgivningsarbeid og materiale til intern og ekstern forskning og undervisning. Driftsgranskningene danner også basis for referansebrukene, som er en del av materialet til jordbruksforhandlingene.

Driftsgranskingsmaterialet omfatter i underkant av 1000 regnskap fra yrkesmessig drevne bruk. Brukene er valgt ut slik at de representerer ulike landsdeler, størrelsesgrupper og driftsformer. Driftsgranskingsdataene er tilgjengelig i form av tabeller på NIBIOs internettsider.

Totalkalkylen

Totalkalkylen for jordbruket utarbeides årlig for Budsjettnemda i jordbruket. Mens driftsgranskningene bygger på det enkelte bruk, gir Totalkalkylen en oversikt over totalverdien som skapes i norsk jordbruk ved utnyttelse av jordbrukets produksjonsfaktorer, med serier tilbake til 1959.

Referansebruksberegningene

Referansebruksberegningene er beregninger på bruksnivå for ulike produksjoner, bruksstørrelser og områder. Hensikten er blant annet å vise inntektsutviklingen og å beregne virkninger av endringer som følge av jordbruksoppjørene. Referansebruksberegningene er en del av grunnlagsmaterialet til jordbruksforhandlingene. Fra og med 2001, er beregningene basert på driftsgranskningene med registrerte tall. Hvorav materialet er gruppert etter produksjoner, og deretter oppdelt etter distrikt og struktur.

2 De enkelte produksjoner

For de produksjoner som vi her skal presentere dekningsbidragskalkyler for, utgjør kraftfôr fra 42 til 76 prosent av de variable kostnadene og innkjøp av dyr fra 12 til 54 prosent av disse kostnadene.

2.1 Slaktekylling

Kalkylen i tabell 1 er hentet fra Handbok for driftsplanlegging 2018/2019, men den siste linjen med diverse variable kostnader er justert for å unngå dobbeltregning med det som senere er kalt «faste kostnader». Kvantumstillegg har tidligere vært med på inntektssiden, men gis nå færre enn tidligere og er tatt ut i Håndbokas kalkyle. Den gjennomsnittlige slaktevekten er 1,4 kg.

Tabell 1 Dekningsbidrag per 1000 innsatte kyllinger per omløp

Spesifikasjon	Kr per kg eller stk.	Beløp kr
953 slakt à 1,4 kg kjøtt	19 11	25 490
Trekk for 18 kasserte dyr	-4,00	-70
Sum produksjonsinntekter		25 420
1000 kyllinger à kr 6,06		6 060
Kraftfôr: 966 slakt à 1,4 kg kjøtt à 2,14 kg	4,43	12 830
Forsikring av dyr, strø, elektrisitet for lys, ventilasjon og oppvarming, medisin, vaskemidler m.m.		3 270
Sum variable kostnader		22 160
Dekningsbidrag per innsett		3 260

Av 1000 innsatte kyllinger dør 29 under oppdrett (utover tellekylling, som er ekstra innsatte kyllinger som ikke er fakturert) og 18 blir kassert ved slakting. Dette gir 953 godkjente slakt. Det regnes med 5-7 innsett pr. år. Tabell 2 viser at dekningsbidraget for slaktekylling i Handboka for ulike år har variert fra kr 2,55 til kr 5,28. NIBIO vil anbefale at erstatningsbeløpet ved begrenset overproduksjon fortsatt settes til kr 3,50 per slaktekylling. Dekningsbidraget har for de to siste årene falt under dette nivået etter å ha ligget betydelig høyere i perioden 2011 – 2016.

Tabell 2. Dekningsbidraget for slaktekylling i Handboka 2009-2018

År	Pris kyllingkjøtt kr/kg	Pris kyllingfôr kr/kg	Dekningbidrag, kr per innsatte kylling per omløp, Handboka
2009	17,35	4,10	2,55
2010	18,03	4,20	2,62
2011	18,30	3,90	4,00
2012	19,22	3,86	5,28
2013	20,11	4,14	4,55
2014	19,82	4,15	4,62
2015	19,68	4,38	4,76
2016	19,84	4,39	4,98
2017	18,67	4,33	3,42
2018	19,11	4,43	3,26

2.2 Kalkun

Kalkylen i tabell 3 er hentet fra Handbok for driftsplanlegging 2018/2019. Kalkunproduksjonen foregår ofte ved at omtrent 60 prosent av kalkunene slaktes som porsjonskalkun (julekalkun) og de resterende 40 prosent føres videre til industrikalkun. Handboka har også en kalkyle for porsjonskalkun alene. Her er dekningsbidraget 18,60 kr per innsatte daggamle kylling.

Tabell 3 Dekningsbidrag per 100 innsatte, daggamle kylling per omløp for slaktekalkun, porsjons- og industrikalkun.

Produksjonsinntekter	Vekt	Pris	Kr
57 % pris per kg, spesial	5,5	24,97	7 820
36 % pris per kg, industri	11,23	24,97	10 090
7 % pris per kg standard 2	7,56	19,57	760
100 % kvantumstillegg		0,12	90
-7 % døde eller kassert på slakteriet			-1 240
Sum produksjonsinntekter			17 520
<u>Variable kostnader</u>			
Kraftfor, porsjon: 2,8 kg fôr/slakt*4,81 kr/kg fôr*5,50 kg gj.sn. Slaktevekt*60,2 fôringsdyr			4 460
Kraftfor, porsjon: 3,8 kg fôr/slakt*4,77 kr/kg fôr*11,23 kg gj.sn. Slaktevekt*34,9 fôringsdyr			7 100
Daggammel kylling			2 700
Div. variable kostnader (strøm, medisin, vask desinfeksjon, fjærfeforsikring, skadedyrkontroll og veterinær)			1 000
Sum variable kostnader			15 260
Dekningsbidrag per omløp			2 260

Denne kalkylen gir et dekningsbidrag på kr 23 per innsatt kalkun. Ifølge tabell 4 har dekningsbidraget i ulike år variert fra kr 19 til kr 38 per kalkun og omløp. Ved produksjon over konsesjonsgrensen, tar en utgangspunkt i antall dyr som leveres til slakteriet. I tabell 3 er det forutsatt at 6 prosent av de innkjøpte daggamle kyllingene dør under oppdrett, og at resten leveres til slakteriet. En prosent av de slaktemodne kalkunene blir kassert på slakteriet. Med et dekningsbidrag per innkjøpt kylling på kr 23, får vi et dekningsbidrag på (kr 23/0,94) kr 24 per kalkun som leveres til slakting. Dette er lavere enn de seneste årene. NIBIO foreslår at erstatningssatsen ved for mange dyr settes til 25 kroner per kalkun ved begrenset overproduksjon. I vurderingen er lagt mest vekt på siste oppdaterte kalkyle, men det er tatt hensyn til at de fleste år har dekningsbidraget ligget noe høyere.

Tabell 4 Prisutvikling for kalkunkjøtt og kalkunfôr 2009–2019

År	Pris kalkunkjøtt inkl. tillegg kr/kg	Pris kalkunfôr kr/kg	Dekningsbidrag, kr per innsatt kylling per omløp, Handboka
2009	20,28	3,91	19
2010	20,94	3,93	21
2011	22,16	3,93	30
2012	23,33	3,93	38
2013	23,96	4,20	35
2014	24,38	4,57	26
2015	24,38	4,56	34
2016	25,19	4,68	22
2017	25,14	4,65	29
2018	26,41	4,77	24

2.3 Egg

Fra og med 2012 foregår all eggproduksjon i Norge i driftssystemer hvor hønene er frittgående eller er plassert i såkalte miljøbur. Driftssystemene det er satsset på er golvanlegg, fleretasjesystem (avarier) eller innredde bur. Dagligvarekjedene har i 2018 i stor grad valgt bort egg fra miljøbur, men det foregår fortsatt noe produksjon med miljøburinnredning. Derfor har vi valgt å vise dekningsbidraget i miljøbur og for frittgående høner. Ettersom markedet synes å være i endring, har vi lagt kalkylene for frittgående høner til grunn for de reviderte satsene.

I tabell 5 er vist dekningsbidrag for to ulike driftssystemer. Utgangspunktet har vært dekningsbidrag for eggproduksjon i Handbok for driftsplanlegging. De er laget på grunnlag av en kalkyle fra Nortura. Det er også tatt hensyn til tall fra Eggkontrollen. Fôrforbruket er større for verpehøner som går fritt omkring sammenlignet med høner som står i bur. De beveger seg mer og det trengs derfor mer vedlikeholdsfôr. Til gjengjeld betaler Nortura nærmere to kroner mer for egg som er produsert av frittgående høner enn for egg fra høner i miljøinnredning.

Tabell 5 Dekningsbidrag per innsatt verpehøne¹⁾ per omløp²⁾ ved ulike opplegg

	Frittgående goldrift	Gjennomsnitt	Innredde bur
Egg per omløp, kg	23,00		24,00
Eggpris, kr/kg	15,77		13,66
Fôrforbruk i verpeperioden, kg	49,50 ³⁾		47,80 ⁴⁾
Verpefôr, kr	199,30 ⁵⁾	195,87	192,48
Verdi av unghøne, 16 uker gml.	50,00	49,00	49,00
Strøm, medisin, vask, desinfeksjon, fjørerforsikring, skadedyrkontroll og evt. veterinær	19,00	17,00	15,00
Sum variable kostnader	267,80	261,90	256,00
Dekningsbidrag per høne og omløp ⁶⁾	94,90	83,40	71,90
Dekningsbidrag per høne og år	77,13	67,76	58,39

1. 16 uker ved innsetting.
2. Verpeperiode 56 uker, oppdrett 4 uker, opphold 4 uker, tilsammen 64 uker.
3. 2,15 kg verpefôr per kg egg ved frittgående goldrift.
4. 1,99 kg verpefôr per kg egg ved produksjon av egg i miljøinnredning.
5. Pris på verpefôr: kr 4,04 per kg. Prisen gjelder Felleskjøpet juli 2018.
6. Verdien av utrangert høne er satt til kr 0. Tilskudd til verpehøner kommer i tillegg.

Tabell 6 viser at prisene kan endre seg en god del fra år til år. Dette har gjort at lønnsomheten i eggproduksjonen har vært ganske forskjellig i ulike år.

Tabell 6 Dekningsbidrag i eggproduksjonen, normalkalkyler for årene 2009-2018

År	Eggpris ¹⁾ kr/kg	Verpefôr ²⁾ kr/ kg	Dekningsbidrag, kr per innsatt høne ³⁾
2009	13,42	3,48	81
2010	13,76	3,53	76
2011	14,43	3,33	101
2012	15,64	3,43	121
2013	14,86	3,56	101
2014	14,85	3,67	86
2015	14,89	3,82	95
2016	14,99	4,03	90
2017	15,60	3,94	108
2018	15,77	4,04	95

1. Eggpris hentet fra Totalkalkylen. For 2018 er det budsjettprisen fra vinteren 2018.
2. Pris på verpefôr hentet fra Handbok for driftsplanlegging
3. Dekningsbidraget i Handboka når en bruker eggprisen i Totalkalkylen, og regner per omløp.

I Handboka for de ulike år er det beregnet dekningsbidrag for eggproduksjonen med forskjellige alternative eggpriser. I tabellen ovenfor er dekningsbidraget beregnet ved å bruke Totalkalkylens eggpris.

NIBIO vil på bakgrunn av de siste års dekningsbidrag, anbefale en erstatningssats på kr 100 per verpehøne ved begrenset produksjon over konsesjonsgrensen. Et slikt dekningsbidrag var normalt i 2017 og vil være oppnåelig for mange produsenter også i 2018. Direktesalg til forbrukere og butikker vil trolig kunne gi en høyere pris enn levering til grossist, men denne eggmengden har så lite omfang at det ikke er tatt hensyn til.

2.4 Slaktegris

Handbokas kalkyle opererer med alternative priser for smågris og svinekjøtt. Forskjellige valg av prisforutsetninger vil gi store utslag. Årsaken til at kalkylen inneholder så ulike smågrispriser, er av planleggingshensyn – slik at det skal være mulig å kunne beregne mulig fortjeneste ved svingninger i priser på svinekjøtt og smågris.

Tabell 7 Dekningsbidragskalkyle for slaktegris

Førforbruk ¹	FEg	Alternativ smågrispris		
		229	229	229
Førforbruk ²	Kr	820	820	820
Innkjøpt smågris	“	800	900	1 000
Dødelighet og forsikring	“	42	42	42
Dyrlege, medisin, strø	“	44	44	44
Sum variable kostnader	Kr	1 710	1 810	1 910

Pris på svinekjøtt, kr ³	Prod.innt. kr	Dekningsbidrag, kr per slaktegris		
		Alternativ smågris ⁴		
		800	900	1 000
24,00	1 900	190	90	-10
25,00	1 980	270	170	70
26,00	2 050	340	240	140
27,00	2 130	420	320	220

1. Framføring fra 25 kg til 79 kg slaktevekt
2. Svinefôrpris: kr 3,60 per FEg
3. Distriktstillegg kommer i tillegg
4. Produksjonstillegg til husdyrproduksjon og distriktstilskott på kjøtt kommer i tillegg.

Norsvin laget en lønnsomhetsprognose i oktober 2017, hvor de kom fram til et dekningsbidrag for slaktesvin på kr 260. Det ble da regnet med en kjøttpris på kr 25,92 per kg og en smågrispris på kr 925. Priser på kjøtt og smågris var høyere da enn nå¹.

¹ Målfrid Narum, Norsvin, 27/8-2018. Gjennomsnittstall fra Norsvin, pris per kg. Slaktegris 2017 er på 24,67 kr/kg.

For mai 2018 kan vi regne med en kjøttpris på kr 25,12 og en smågrispris på kr 900². Med en slaktevekt på 78,6 kg mot 80,3 kg i mai 2017, gir dette et dekningsbidrag på kr 203.

Tabell 8. Norsvins standard dekningsbidrag for slaktesvin 2009-2018

År	Slaktevekt, Kg	Pris svinekjøtt kr/kg	Pris svinefôr kr/FEg	Dekningsbidrag, kr per slaktegris
2009	79	21,55	3,11	204
2010	79,5	22,58	3,00	258
2011	80	24,08	3,04	306
2012	79	24,55	3,02	260
2013	76	23,51	3,18	222
2014	77	23,85	3,31	247
2015	81,5	27,70	3,40	327
2016	79	26,92	3,45	252
2017	80	25,92	3,45	260
2018	78,6	25,56	3,60	203

NIBIO foreslår en erstatningssats på kr 250 per slaktegris over konsesjonsgrensen. Dette anses som et normalt dekningsbidrag, mens dekningsbidraget i 2018 er historisk lavt og preget av markeds-overskudd av grisekjøtt dette året.

² Handboka 2018. Revidert.

2.5 Smågrisproduksjon

Tabell 9 viser en dekningsbidragskalkyle for smågrisproduksjon per årspurke.

Tabell 9 Dekningsbidragskalkyle for smågrisproduksjon

Førslag	Kr/FEg	Salgbare smågris per årspurke		
		23	26	29
		FEg	FEg	FEg
Purkefôr inkl. rekr.	3,58	395	395	395
Purkefôr drektig	3,52	965	980	995
Purkefôr diende	3,80	544	594	644
Svinefôr smågris	4,42	1 003	1 133	1 264
Førforbruk, FEg		2 907	3 102	3 298
Tilskudds- og grovfôr	Kr	323	323	323
Førkostnader	Kr	11 632	12 453	13 274
Hybrid småpurke 83% rekrut. med 25% ekstra dyr	Kr	2 190	2 190	2 190
Bedekning	«	659	659	659
Forsikring	«	304	304	304
Veterinær, medisin	«	942	942	942
Strø og diverse	«	723	723	723
Sum variable kostnader	Kr	16 450	17 270	18 090
Salgbare smågriser	Prod.innt.	Dekningsbidrag, kr per årspurke		
23	22 270	5 820	-	-
26	24 970	-	7 700	-
29	27 670	-	-	9 580

Smågrisprisen i kalkylen er kr 900, og det forutsettes 101 kg purkeslakt til 11,40 kr/kg, og 17,5 kg slaktegriskjøtt til i snitt 23,80 per kg.

Produksjonstillegg til husdyrproduksjon og distriktstilskudd på kjøtt er ikke tatt med.

Tabell 10. Norsvins standard dekningsbidrag for smågrisproduksjon 2009-2018

År	Antall smågriser	Pris smågris, kr	Innkjøp av småpurke, kr	Dekningsbidrag, kr per årspurke
2009	22,3	791	1 370	7 063
2010	22,3	909	1 525	9 840
2011	22,9	984	1 655	11 773
2012	22,9	941	1 813	10 892
2013	23,5	841	1 695	8 126
2014	23,9	866	1 710	8 364
2015	23,9	1 080	2 084	12 552
2016	24,8	1 015	2 001	10 732
2017	25,4	936	2 261	9 301
2018	26,0	900	2 190	7 700

Ut fra tabell 10 og det kjente markedsoverskuddet i 2018, foreslås å regne et dekningsbidrag per årspurke på kr 9 000. Det er fortsatt lavere enn de tre foregående årene.

Ei ungpurke insemineres eller pares ved 6-8 måneders alder. Drektighetstida er 113-115 dager. Den gjennomsnittlige alder for utrangering av ei purke er regnet til to år, det vil si etter tre kull, men i dag har en del produsenter også lavere gjennomsnittlig levealder på purkene.

Ei ungpurke teller med ved beregning av antall årspurker i en besetning fra inseminering.

I konsesjonsreglementet forholder en seg til antall avlspurker. Ei purke regnes som avlspurke fra det tidspunktet den griser første gang. Det er regnet med at ei årspurke er omtrent lik 0,8 avlspurke. Denne faktoren påvirkes av levealderen på purkene og varierer i praksis mye, men er her satt lik tidligere beregninger. Et dekningsbidrag per årspurke på kr 9 000 gir et dekningsbidrag på (9 000/0,8) kr 11 250 per avlspurke. Landbruksdirektoratet utredet regulering av smågrisproduksjon og utkjøpsordninger av svineprodusenter i 2018, og deres beregninger viste til andre faktorer enn vi har brukt (1,38 årsspurker per avlspurke ved 40 % førstekull)³. Jo kortere levetid på purkene, desto høyere vil dekningsbidraget bli per avlspurke.

2.6 Produksjon i purkeringer

En del av svineholdet drives i såkalte purkeringer. Driftsopplegget er slik at én produsent med en større besetning purker leier ut høydrekte purker til mindre produsenter for smågris- eller slaktegrisproduksjon. Produsenten med den store besetningen fungerer som nav i ringen og oppdretterne fungerer som satellitter. Purkene eies av produsenten som er nav. Grisungene eies av bonden som får dem og fører dem opp. Når grisungene er avvendt, går purka tilbake til navet for å bli inseminert på nytt.

Økonomien for svineholdet i en purkering er ikke nødvendigvis den samme som i tradisjonell produksjon. Nedenfor vil vi vise dekningsbidrag for smågris- og slaktegrisproduksjon for satellitt i purkering.

Vi kan regne med 6,5 innsett eller kull i året for en satellitt i en purkering. Tabell 11 viser at dekningsbidraget ved smågrisproduksjon vil være kr 2 285 per purke per kull ved et slikt driftsopplegg. For et helt år vil dette si et dekningsbidrag på nærmere kr 15 000.

³ Regulering av smågrisproduksjon og utkjøp av svineprodusenter
Rapport nr. 24/2018. 03.09.2018

Tabell 11. Dekningsbidrag per kull for satellitt i purkering og smågrisproduksjon¹

Produksjonsinntekter	Antall smågriser	Pris	Kr
Smågris	11,70	900,00	10 530
Variable kostnader	FEG		
Kraftfôr, purkefôr	338	3,73	1 261
Kraftfôr, smågris	486	4,64	2 255
Grovfôr			19
Tilskuddsfôr			40
Purkeleie			4 120
Forsikring			147
Veterinær, medisin			236
Strø og diverse			167
Sum variable kostnader			8 145
Dekningsbidrag			2 285

1. Kalkylen bygger på en kalkyle fra Norsvin

Tabell 12 viser dekningsbidraget per innsett (kull) for satellitt med slaktegrisproduksjon. Dekningsbidraget viser kr 5 116 per purke og innsett. Hvis det er en purke for mye i hvert innsett i forhold til det som produsenten har konsesjon for, vil dette utgjøre omtrent 33 300 kroner i året i ekstra inntekter.

Tabell 12. Dekningsbidrag per kull for satellitt i purkering og slaktegrisproduksjon¹

Produksjonsinntekter	Antall smågriser	Slaktevekt, kg	Pris, kr/kg	Kr
Slaktegriskjøtt	11,7	79	24,87	22 987
Variable kostnader		FEG		
Kraftfôr, purkefôr		338	3,73	1 261
Kraftfôr, smågris		486	4,64	2 255
Kraftfôr, slaktegris		2 530	3,60	9 108
Grovfôr				19
Tilskuddsfôr				40
Purkeleie				4 120
Forsikring				465
Veterinær, medisin				436
Strø og diverse				167
Sum variable kostnader				17 871
Dekningsbidrag				5 116

1. Kalkylen bygger på en kalkyle fra Norsvin

Tabell 13 viser dekningsbidraget per årspurke for navet i purkering. Tallene i denne kalkylen baserer seg i stor grad på en del av de tidligere viste kalkylene i svinholdet.

Tabell 13. Dekningsbidrag per årspurke for navet i purkering¹

Produksjonsinntekter	Antall kull/ kg kjøtt	Pris	Kr	Kr
Purkeleie, 2,2 kull	2,2	4 120,00	9 064	
Purkeslakt, 101 kg	101	11,40	1 151	
Sum produksjonsinntekter				10 215
Variable kostnader	FEg			
Kraftfôr, purkefôr	1 230	3,73	4 588	
Grovfôr			167	
Tilskuddsfôr			24	
Hybrid småpurke			2 190	
Bedekning			659	
Forsikring			84	
Veterinær, medisin			409	
Strø og diverse			371	
Frakt purker			450	
Sum variable kostnader				8 942
Dekningsbidrag				1 273

1. Kalkylen bygger på en kalkyle fra Norsvin

Dersom ei årspurke er omtrent lik 0,8 avlspurke vil det si at dekningsbidraget per avlspurke og år blir kr 1 600 (1 273/0,8).

3 Konklusjon

På bakgrunn av dekningsbidragskalkylene foran, vil NIBIO foreslå følgende erstatningssatser:

Slaktekylling	3,50 kr per dyr
Kalkun	25 kr per dyr
Verpehøns	100 kr per dyr
Slaktegris	250 kr per dyr
Avlspurke i konvensjonell drift	11 250 kr per dyr
Avlspurke i satellitt	15 000 kr per dyr
Avlspurke i nav	1 600 kr per dyr

NIBIO har som tidligere valgt å bruke dekningsbidrag som uttrykk for fortjenesten av produksjonen når overproduksjonen det er snakk om er beskjedent i forhold til totalproduksjonen. Dekningsbidraget vil variere mellom bruk, men vi har ikke funnet dokumentasjon for at dekningsbidraget avviker fra gjennomsnittet ved store produksjonsomfang. Lønnsomheten fra et år til et annet kan forandre seg mye på grunn av endringer i produsentpriser. Satsene ovenfor kan være noe høye ved overproduksjon, men flere satser er foreslått noe redusert i forhold til forrige revisjon delvis på grunn av endret markedssituasjon. Erstatningssatsene bør samtidig være tilstrekkelig høye slik at produksjon over konsesjonsgrensa ikke gir fortjeneste i en situasjon med markedsbalanse.

4 Forslag til beregning av satser for driftsfellesskap

Dekningsbidrag er funnet som et hensiktsmessig uttrykk for fortjenesten ved begrenset produksjon ut over konsesjon der en typisk utnytter eksisterende bygningsmasse. I noen sammenhenger er produksjonen betydelig høyere enn konsesjonsreglene. Det vil typisk gjelde for driftsfellesskap som for eksempel kan ha produksjon tilsvarende to konsesjonsbesetninger. Et doblet driftsomfang vil bare være mulig med et tilnærmet doblet areal av husdyrrom og en tilhørende økning av de fleste faste kostnader.

I dette avsnittet går vi nærmere inne på de faste kostnadene, og vurderer blant annet i hvilken grad det vil være økende stordriftsfordeler, det vil si at gjennomsnittskostnaden per produksjonseenhet synker i takt med at produksjonsmengden øker. Det kan også oppstå kostnadsulemper når produksjonen blir svært stort.

Faste kostnader er blant annet maskiner, driftsbygninger, vedlikehold og administrasjon.

4.1 Metode og utvalg

Det er gjennomgått et utvalgte bruk i Driftsgranskingene som produserer opp mot konsesjon. Vi har gjort en vurdering for alle produksjoner med unntak av kalkun, som vi ikke har noe grunnlagsmateriale for å vurdere. I våre kalkyler inngår ikke renter og andre finanskostnader, eller produksjonstilskudd (inkl. bunnfradrag).

Teoretisk sett er stordriftsfordeler å finne i bedre utnyttelse av faste kostnader, og i dette kapitlet analyseres de faste kostnadene.

4.2 Faste kostnader i kyllingproduksjonen

En har her sett grundig på driftsregnskapet til 14 kyllingprodusenter i driftsgranskingene. Tallene er fra 2016, og da hadde svært få produsenter utvidet til ny konsesjonsgrense som ble innført i 2015. Middelstørrelsen for antall solgte kyllinger var 112 000. Største produsent hadde 156 000 slakt og minste 80 000. (Videre i dokumentet er intervaller oppgitt i parentes.)

De fleste kyllingprodusentene har minst en produksjon i tillegg, som oftest korn. En har unngått å ta med foretak med andre husdyrproduksjoner fordi dette kompliserer beregningene. Det er gått igjennom balansen til de fjorten og fjernet fra beregningen det av hus og maskiner som åpenbart ikke hører til kyllingproduksjonen. Det fører til at det meste av løse maskiner blir regnet til andre produksjoner, mens det meste av bygningskostnadene blir funnet å tilhøre kyllingproduksjonen. En har antatt at det trengs noe utstyr til f.eks. gjødselkjøring, slik at noe traktorkostnader er beholdt. Leiekostnader er fordelt etter produksjon så godt det lar seg gjøre, og administrasjonskostnader (vann, regnskap, telefon, kurs, kontingenter og lignende) er fordelt skjønnsmessig på det enkelte foretaket.

En ser at kostnadsstrukturen hos de forskjellige produsentene er veldig ulik. Gjennomsnittlig fast kostnad per omsatt kylling slik de regnes i driftsgranskingene var 539 øre (339 – 950). Dette kan deles opp slik: Egne ansatte eller avløser 64 øre (0 – 152), drivstoff, vedlikehold og leie 113 øre (22 – 466), energi til lys og varme 100 øre (31 -181), administrasjon og forsikring 54 øre (25 – 176) og avskrivninger 174 øre (65 – 381).

Leid hjelp kompenseres for en stor del gjennom avløsertilskudd (44 øre per slaktekylling i 2016). Dette er ikke innregnet på inntektssiden i kalkylen, og leid hjelp blir derfor utelatt i de videre beregningene her.

De som leaser bygningsinnredning og utstyr, får lavere avskrivninger. Det kan være at disse får lavere faste kostnader på noe sikt dersom de kjøper ut utstyret når kontraktperioden er over. Det vil ofte være sånn at en ved endt kontraktperiode kan kjøpe leaset utstyr som er fullt brukbart for samme beløp som det kostet å lease det samme utstyret i en til to måneder.

Energikostnader til oppvarming er betydelige. Fire av de fem produsentene som hadde energikostnader mindre enn 60 % av gjennomsnittet, hadde egne fyringsanlegg for halm eller flis. Hos dem vil kostnadene bli høyere på driftsbygninger og maskiner. Det er mulig at dette ikke er godt nok vurdert, slik at planteproduksjonen har fått for høy andel av kostnadene. Energi til lys og varme er medregnet blant variable kostnader i kalkylen, og er derfor heller ikke medregnet som fast kostnad i den videre beregningen her.

Tabell 14. Utregning av faste kostnader i produksjon av slaktekylling

Dekningsbidrag, kr per innsatte kylling per omløp ¹	3,86
Faste kostnader	
drivstoff, vedlikehold og leie 113 øre (22 – 466)	1,13
administrasjon og forsikring ² 54 øre (25 – 176)	0,54
avskrivninger 174 øre (65 – 381).	1,74
Sum faste kostnader per omsatt kylling	3,41
Driftsoverskudd per innsatte kylling per omløp	0,45

1. Dekningsbidraget i tabell 1 er kr 3,26. Her er det regnet på et litt annet kostnadsbilde og dekningsbidraget er høyere. Det er sum faste kostnader som brukes i videre beregninger.

2. Utgifter til vann og husdyrforsikring er trukket ut

4.3 Faste kostnader i eggproduksjonen

Referansebruket for egg og planteproduksjon som Budsjettnemnda for jordbruket utarbeider, har allerede sett på fordeling av kostnader mellom husdyrproduksjon og planteproduksjon. Alle de femten driftsgranskingsbrukene som ligger bak dette referansebruket, har kapasitet til 7500 høner når de er i full produksjon. Vanligvis vil ett eller flere av foretakene ha pause i produksjonen (rengjøringsperiode mellom innsett) ved telledato ved årsskiftet, og litt sent i produksjonen vil det normalt ha krepert høner slik at det ikke lenger er 7500 i balansen. Derfor opererer referansebruket med en størrelse på 6596 høner som er gjennomsnitt av foretakenes antall høner i inngående og utgående balanse. En velger likevel her å dele totale kostnader på 7500 som er den mengden foretakene setter inn.

Når det er gjort fradrag for kostnader til planteproduksjon og en mindre korrigering for kostnader til et beskjedent hold av andre dyr, sitter en igjen med faste kostnader per høne på 53 kroner per år. Siden et omløp er 64 uker, blir faste kostnader per omløp $53 \text{ kr} \cdot 64 \text{ uker} / 52 \text{ uker}$, dvs 65 kroner. Fordelingen på underposter går fram av tabellen nedenfor. Ettersom en har kommet fram til disse tallene på en litt annen måte enn for kylling, så har vi ikke minste og største verdi for hver enkelt post.

Tabell 15. Utregning av faste kostnader i eggproduksjon

Dekningsbidrag per høne og omløp, driftsgranskingene 2016	84
Faste kostnader per år	
Drivstoff. Vedlikehold, leiekostnader	20
Energi	3
Forsikring og administrasjon	10
Avskrivninger	20
Sum faste kostnader per høne	53
Sum faste kostnader per høne og omløp	65
Driftsoverskudd per høne og omløp	19

Alle beregninger og resultater i tabell 15 gjelder driftsgranskingen for 2016. Dekningsbidraget i kalkylene vist tidligere for det samme året var 95 kroner (tabell 5) og som forslag 100 kroner (kap.3). Forutsatt samme nivå på faste kostnader gir det et driftsoverskudd på 35 kroner.

4.4 Faste kostnader i kalkunproduksjonen

Faste kostnader for en konsesjonsbesetning med kalkun mangler vi tall for, men de er regnet lik en konsesjonsbesetning for kylling, dvs. 4,67 (280 000/60 000) ganger høyere per dyr. Det vil si kr 15,91 per kalkun.

4.5 Faste kostnader i slaktegrisproduksjon

Det var svært få bruk i Driftsgranskningene som tilfredsstilte kravet om produksjonsvolum opp mot konsesjonsgrensen på 2100 slakt, hvorav antallet varierte fra 650 til 2100 stk. I likhet med kyllingproduzentene hadde disse også kornproduksjon i tillegg. Vi har brukt mye av de samme vurderingene ved gjennomgang av de faste kostnaden for slaktegris og smågrisproduksjon.

De største utgiftspostene er avskrivninger (i hovedsak på driftsbygninger) som utgjør 33 % av de faste utgiftene, administrasjon med 19 %, deretter vedlikehold/leie av bygninger som utgjør 17 %.

Det er også her store forskjeller i kostnadsstrukturen, men de er noe mer sammenfallende enn hos fjørfe. Gjennomsnittskostnaden per slaktegris er 237 kr (210-267). Fordeling på de ulike utgiftspostene er gjengitt i tabellen under.

Tabell 16. Faste kostnader per slaktegris, Driftsgranskingene 2016

Faste kostnader	Kr/slaktegris
Vedlikehold	42
Maskiner og redskaper	25
Strøm og oppvarming, drivstoff	26
Administrasjon	45
Forsikring	22
Avskrivninger	78
Sum faste kostnader	237

Sammenlignet med de faste kostnadene Norsvin oppgir i sine kalkyler, ligger våre ganske mye over deres resultater. Det er knyttet stor usikkerhet til vårt materiale, da utvalget er veldig lite, og NIBIO anbefaler derfor å bruke Norsvins tall i beregningene av faste kostnader. Det er også knyttet usikkerhet til Norsvins kalkyletall. De bygger blant annet på regnskapsrapporter fra Rogaland. Fordeling av kostnader mellom ulike driftsgreiner er en av usikkerhetsfaktorene.

I tabellen under ser vi et eksempel på et oppsett for å beregne driftsoverskuddet, basert på Norsvins kalkyler for driftsåret 2017/2018.

Tabell 17. Utregning av faste kostnader i slaktegrisproduksjon

Dekningsbidrag fra tabell 8	203
- Faste kostnader	
Avskrivninger	125
Vedlikehold	16
Strøm	20
Brannforsikring	8
Andre faste kostnader	3
Sum faste kostnader per slaktegris	172
= Driftsoverskudd per slaktegris	31

4.6 Faste kostnader for smågrisproduksjon

Kostnadsstrukturen er varierende for de utvalgte driftsgranskingsbrukene. I dette tilfellet er også vårt utvalg svært lite, og det er derfor knyttet stor usikkerhet ved resultatene som fremkommer og hvor representative de.

Gjennomsnittstall viser at totale faste kostnader per årspurke er på 6 669 kr (4 186 -8 484), og hovedtyngden av utgiftene er plassert på postene avskrivninger (47 %), vedlikehold/leie av bygning (23 %) og strøm (9%).

Tabell 18. Faste kostnader per årspurke, Driftsgranskningene 2016

Faste kostnader	Kr/årspurke
Traktor, maskiner og yrkesbil	532
Leie av dyr (råneleie)	19
Forsikring	316
Vedlikehold	1 596
Strøm og oppvarming, drivstoff	648
Avskrivninger	3 124
Administrasjon	434
Sum	6 669

Her ligger igjen faste kostnader per årspurke i driftsgranskningene høyt over dem vi finner i Norsvins lønnsomhetsberegninger, så vi anbefaler også her å benytte Norsvins tall, da disse er basert på et større materiale. I tabellen under har vi beregnet driftsoverskuddet for smågrisproduksjon.

Tabell 19. Utrekning av faste kostnader i smågrisproduksjon

= Dekningsbidrag per årspurke (tabell 10)	7 700
- Faste kostnader	
Avskrivninger	4 080
Vedlikehold	380
Strøm	892
Brannforsikring	166
Andre faste kostnader	154
= Sum faste kostnader per årspurke	5 672
Driftsoverskudd per årspurke	2 028

De faste kostnadene per årspurke er 5 672 kr. Per avlspurke blir kostnaden da $5\,672/0,8 = 7\,090$ kr.

Tabell 20. Utrekning av driftsoverskudd i kombinert produksjon

Produksjonsinntekter Produkt	Produksjon, Kg	Pris kr/ enhet	Inntekt, kr
Slaktegris	1 978	2 643	52 291
Sl.gris (rekr.p. 95 kg)	10	2 575	253
Purkeslakt	101	1 384	1 397
SUM	2 089		53 941
- Variable kostnader			
Produkt	Føreheter	Pris kr/enhet	Kostnad
Før, rekr.purker	404	3,85	1 446
Prukefør, drektige	957	3,52	3 369
Purkefør, diende	580	3,80	2 204
Smågrisfør	1 051	4,42	4 645
Svinefør Slaktegris	5 691	3,82	21 740
Grovfor			212
Tilskuddsfør			111
Mellomsum før	8 683		33 727
Hybrid småpurker (83% rekr., 25% ekstra dyr			2 190
Bedekning			731
Forsikring			580
Vet. medisin			1 120
Strøm, vann + div.			1 457
Sum variable kostnader			39 805
Dekningsbidrag per årspurke			14 136
- Faste kostnader			8 160
Avskrivninger			652
Vedlikehold			1 242
Strøm			320
Brannforsikring			271
Andre faste kostnader			271
Sum faste kostnader per årspurke			10 645
Driftsoverskudd per årspurke			3 491

Kalkylen i tabell 20 er ikke brukt ved utarbeidelse av erstatningssatser.

4.7 Faste kostnader ved produksjon i purkering

NIBIO har ikke tilgang til regnskapsstatistikk som viser faste kostnader for nav eller satellitter i purkering. Vi har lagt til grunn at purkene i løpet av produksjonen trenger samme plass og levetid som i konvensjonell drift, og at de samlede faste kostnadene per avlspurke blir de samme ved organisering av produksjonen i purkering. Fordelingen av de faste kostnadene mellom satellitt og nav er gjort tilsvarende fordelingen av dekningsbidraget. Det gir totale faste kostnader per avlspurke på 7 090 kroner jf. tabell 19 og er fordelt med 683 kr per avlspurke i nav og 6 407 kr per avlspurke i satellitt.

4.8 Alternative prinsipper for å fastsette satser for driftsfellesskap

Alternativ 1: Sette erstatningssats lik driftsoverskudd

1. Slaktekylling
Driftsoverskudd på 0,09 kr per innsatte kylling per omløp
2. Egg
Driftsoverskudd på 47 kr per høne og omløp
3. Slaktegris
Driftsoverskudd på 78 kr per slaktegris
4. Smågris
Driftsoverskudd på 5 578 kr pr. årspurke

Dekningsbidraget kan svinge en del mellom år. Driftsoverskuddet er ovenfor regnet ut fra dekningsbidraget i konklusjonen (oppsummert i kapittel 3) og de faste kostnadene vist i kapittel 4, det vil si differansen mellom dekningsbidrag og faste kostnader i tabell 21.

Alternativ 2: Antar 10% stordriftsfordel på faste kostnader

Eksempel slaktegris:

Faste kostnader ved å doble produksjon, vil forutsatt 10 % stordriftsfordel gå fra 172 kroner til 155 kroner per slaktegris.

Alternativ 3: Antar større stordriftsfordel på faste kostnader på stor produksjon ut over konsesjon

NIBIO har ikke tilgang til regnskaper med driftsomfang ut over konsesjonsgrense (ulovlig produksjon). Derfor er det vanskelig å bedømme om det da er sannsynlig med større stordriftsfordeler på de faste kostnadene enn 10 prosent.

5 Begrunnelse og oppsummering av satser for store overproduksjonssaker og driftsfelleskap

5.1 Hvorfor to sett av satser?

Standardiserte erstatningssatser har vært beregnet som inndragning av et dekningsbidrag. En har lagt til grunn at produsenten allerede har kostnader til driftsbygning, at bygningen likevel varmes opp og er forsikret. For noen kan det være fristende å utnytte et slikt husdyrbygg fullt ut, og produsere ut over konsesjonsregelverkets begrensninger. Da er det rimelig å kreve betalt tilbake fortjenesten i form av et standardisert dekningsbidrag for den ulovlige produksjonen. En legger til grunn at produsenten ikke har hatt vesentlige økte faste kostnader ved produksjonen.

Dersom produksjonen for eksempel skal dobles kan situasjonen bli en annen. For kylling og kalkun ble for eksempel konsesjonsgrensen doblet fra 1.1.2015. Skal en produsent utnytte en doblet konsesjonsgrense, betyr det typisk at det må bygges et nytt hus med samme kapasitet som det allerede har. Det krever investering i hus, innredning, teknisk utstyr, økt forsikringsdekning, økt energiforbruk osv. Noen utvider også produksjonen ved å investere på denne måten selv om konsesjonen ikke tillater det. Driftsoverskuddet der en også tar hensyn til de økte faste kostnadene som følger med utvidet kapasitet, anbefales da regnet inn i de standardiserte erstatningssatsene.

5.2 Stordriftsfordeler

Ved større overproduksjon og driftsfelleskap vil det være naturlig å legge til grunn at det oppstår stordriftsfordeler. Størrelsen på stordriftsfordelen vil kunne variere alt etter type produksjon, kapasitet, den enkelte produsents dyktighet og elementene som inngår i driftsfelleskapet. Spesielt ved driftsfelleskap kan det være vanskelig å tallfeste stordriftsfordelen, selv om det er klart at fordelene er der. Der det for eksempel samarbeides om driften i to produksjoner som ligger tett ved hverandre, vil det oppstå fordeler i driften på grunn av nærheten, men uten at fordelene lar seg tallfeste på en enkel måte. NIBIO har ikke tilgang til regnskapsstatistikk som belyser økonomien for produksjoner ut over konsesjonsgrensene. NIBIO mener det som et element i en beregning av standardisert erstatning vil være generelt riktig å legge til grunn en stordriftsfordel i størrelsesorden 10 % av de faste kostnadene ved overproduksjonen.

5.3 Anbefaling

NIBIO anbefaler at standardiserte erstatningssatser ved driftsfelleskap og stor produksjon ut over konsesjonsgrensen regnes ut fra driftsoverskuddet og at det legges til grunn 10 prosent stordriftsfordel på de faste kostnadene.

Faste kostnader er regnet ut fra noe eldre tall enn dekningsbidraget. I dekningsbidraget er benyttet siste oppdaterte priser på salgsproduksjonen, fôr og livdyr, mens tilsvarende oppdaterte tall for andre kostnader ikke har vært tilgjengelig. Normalt er endringstakten mindre for faste kostnader slik at det ikke vurderes som et problem. For slaktekylling kan situasjonen være en annen fordi dekningsbidraget falt markert fra omtrent 5 kr i 2016 til kr 3,50 som er lagt til grunn. Det store fallet har også sammenheng med «narasinsjokket» i slaktekyllingproduksjonen fra høsten 2014 (og er nok kommet forsinket inn i kalkylene). Normalt vil en så stor endring i dekningsbidrag også måtte føre til tilpasninger av faste kostnader. At konsesjonsgrensen samtidig ble doblet, taler også for at tilpasninger

av de faste kostnadene kan ha skjedd. Dette er forklaringen til at foreslått sats er satt betydelig over det utregnede driftsoverskuddet nedenfor.

For å unngå at produsenter med noe reservekapasitet ut over konsesjonen skal fristes til å utnytte denne allerede eksisterende kapasiteten, anbefaler NIBIO at en fremdeles inndrar dekningsbidraget for noe produksjon over den gitte konsesjonen. Vi vil anbefale å likebehandle produksjonene ved å sette en fast prosentvis produksjonsoverskridelse der satsen basert på dekningsbidrag benyttes. For merproduksjon ut over denne grensen anbefales å fastsette erstatning ut fra driftsoverskudd.

NIBIO anbefaler å sette grensen der satsen reduseres, til 20 prosent for stor produksjon. Reglene anbefales å settes likt for alle produsenter med for høy produksjon. Settes grensen for skifte av sats nærmere konsesjonsgrensen, øker faren for at noen allerede har reservekapasitet og i liten grad vil få økte faste kostnader ved å øke produksjonen. De vil da kunne tjene penger om bare et standardisert driftsoverskudd skal erstattes. Dersom grensen settes høyere, øker sannsynligheten for at produsenter som må erstatte et standardisert dekningsbidrag, må betale tilbake mer enn reell fortjeneste.

Anbefalingen av 20 prosent for stor produksjon som grense der satsen reduseres, er fastsatt skjønnsmessig. De fleste produsenter har bygninger best mulig tilpasset den planlagte produksjonen og har minimal reservekapasitet til å produsere mer, men noen vil av ulike grunner bygge noe reservekapasitet. Produsenten er fri til å bygge større areal enn strengt tatt nødvendig. Dette kan være for å ta høyde for kommende innstramning i dyrevelferdsordninger (krav om mer plass per dyr), eget ønske om bedre plass for egne dyr, fleksibilitet for annen virksomhet, mulighet for lagerplass osv. Kapasitetsendring kan skje ved endret framføringstid. For slaktegris var det vanlig å regne 3 innsett per år. En konsesjonsproduksjon bygde da typisk grisehus med plass til 700 gris. Etter noen år kan en regne 3,5 innsett per år. Kapasiteten i samme bygg er da 2450 slaktegris per år eller 17 prosent høyere produksjon enn først planlagt.

5.4 Konklusjon

Tabell 21. Beregningen av driftsoverskudd ved 10 % stordriftsfordel og forslag til satser

	Dekningsbidrag, kr. per dyr	Faste kostnader, kr. per dyr	Driftsoverskudd ved 10 % stordriftsfordel på faste kostnader, kr. per dyr.	Forslag til sats for dyretall ut over 20% over konsesjon, kr. per dyr
Slaktekylling	3,50	3,41	0,43	1
Kalkun	25	15,91	11	10
Verpehøns	100	65	42	40
Slaktegris	250	172	96	100
Avlspurke i konvensjonell drift	11 250	7 090	4 869	4 800
Avlspurke i satellitt	15 000	6 407	9 234	9 000
Avlspurke i nav	1 600	683	985	950

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.